THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
251-253 QUEEN ST. WEST Telephone Adelaide 3967-4517
Subscription Rates $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD.
H. Winberg, Pres. and Gen. Mgr.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, Ont.
January 22nd, 1913

לשנה טובה תכתבו!

אויף אן אנדער פלאץ אין אונזער היינטיגער אויסגאבע ברענגען מיר א געניטען איבערבליק איבער דאס אידישע לעבען אינ'ם יאהר תרפ"ו, וואס מיר פארענדיגען היינט.

דאס אידישע לעבען איז שטענדיג ענג פארבונדען מיט'ן אלגעמיינעם געזעלשאפטליכען לעבען. דאריבער איז תמיד די אידישע לאגע ערגער אין יענע לענדער, וואו עס בושעוועט די רעאקציע. אויב אין די מעהר פראגרעסיווע מלוכות איז דער אנטיסעמיטיזם נאר א סאציאלער נאר א געזעלשאפטליכער, איז עס אבער גאנץ אנדערש אין די אפגעשטאנענע לענדער ווי רוסעניען, פולען, אדער אונגארן, וואו די אידען שנאה שטעלט זיך נאך ניט ציפריעדען מיט עקאנאמישער אונטערדרוקונג אליין, נאר זוכט אויך צו ערנידריגען דעם איד מיט כל'ערליי גייסטיגע פארפאלגונגען, ווי דער נומערוס קלאזוס א. ד. ג.

אבער יאהר פון שטילשטאנד, פון שלום, אבער די וועלט איז נאך אלץ געבליבען א צוטומלטע, א צרודערטע, און ביי יעדען טומעל זענען מיר די ערשטע קרבנות. דאריבער האבען נאך יעצט אויך ניט איפגעהערט די קרבנות, וואס מיר האלטען אין איין ברענגען, דאריבער איז נאך יעצט אויך ניט לייכטער געווארען דער יאך, וואס מיר האלטען אין איין טראגען אויף זיך.

אבער פון איין זאך זאגען מיר זיך קיינמאל ניט אפ, דאס געבען מיר קיינמאל ניט אויף — דאס איז די האפנונג.

די האפנונג באלייכט שוין פאר אזוי פיעל יאהר אונזער וואנדערונג, און וועט אויך זיין דער לייכטענדער שטערען אויף אונזער ווייטער דיגען וואנדערונג. אין ווי שלעכט עס זאל אונז ניט זיין, ווי עס זאלען ניט לוירען אויף אונז די היישעריקען פון אלע זייטען, פארענדיגען מיר דאך אפילו דאס ביטערסטע יאהר מיט'ן רוף איינער צום צווייטען „לשנה טובה תכתבו", אז א גוט יאהר, א בעסערס וועט און מוז קומען.

האפנונג — פאר אזא פאלק ווי אונזערס מיינט עס פיעל, און עס איז די גרויסע האפנונג, אז בעסערע צייטען מוזען און וועלען קומען, וואס עס ברענגט מיט זיך אין יעדען אידישען הויז דער טראדיציאנעלער אלטער וואונש — לשנה טובה תכתבו.

א יאהר קאנאדיש-אידישען לעבען

געזעהנליך און גאנץ נארמאל איז געפלאסען דאס אידישע לעבען אין קאנאדע אין פארלויף פונ'ם לעצטען יאהר. ניט קיין גרויסע אויפסטאנדען פון איין זייט, אבער דערפאר אויך ניט קיין גרויסע פארלוסטען פון דער צווייטער זייט, און מיט דער אויסנאם פון דער שול־פראגע אין קווענעק, האט כמעט גאר ניט פאסירט ביי אונז וואס זאל זיין פון אן אלגעמיינע שען כאראקטער, וואס זאל פאראינטערעסירען די קאנאדער אידען מעהר ווי לשקאל.

און אויך היינט, ערב דאס נייע יאהר, ווען סך הכול'ן ווערען גע־ווענהנליך אנגעגרעגצטיגען, קען מען זעהען דער שול־פראגע אין דער פראווינץ קוויבעק קיין באשטימטעס ניט זאגען, ווייל ערשט אין חודש אקטאבער דארף די זאך פארענדיגט ווערען פאר'ן „פריווי קאונסיל" אין לאנדאן, ענגלאנד.

און די דאזיגע פראגע, די שול־פראגע, איז אפשר כאראקטעריסטישער פאר'ן גאנצען אידישען לעבען אין קאנאדע. פון איין זייט ווארצלען מיר זיך אלץ טיעפער אין אין די פארשיעדענע שטעדט, וואו מיר וואוינען, פון דער אנדערער זייט אבער ליידען אונזער גאנצע עפענטליכע טעטיגקייט, וואס מיר ווערען דערטרונקען אין א ים פון רייד, און זענען גאנץ ווענינ פעהיג אויף מעשים. וויפיעל האבען מיר זיך ניט געטומלט ארום דער שול־פראגע, געשריגען מעמאראנדומס, געקאכט זיך אויף פאר־זאמלונגען, פראטעסטירט, אבער יעצט ווען עס איז געקומען צום לעצ־טען אפיעל, קען מען אפילו ניט צוגוייפקלייבען די פופצעהן הונדערט דאלאר, וואס די פארטיידיגונג פאר'ן „פריווי קאונסיל" דארף קאסטען, און דאס פאסירט ניט אין א קליין פארוואנדען שטעדטעל, נאר אין מאנטרעאל. וואו עס געפינען זיך גאנץ רייכע אידען, פון וועלכע יעדער איינער קען אליין ביישטייערען די דאזיגע סומע.

עס איז אן איינצעלנער אינציידענט, אבער ער דערצעהלט פיעלעס וועגען אונזער לעבען, וואו טומעל פארגעמט נאך אלץ דעם איבערגאנ־ען וואו דאס פאזיטיווע פעהלט.

מיר האבען שוין אויבען באמערקט, אז מיר ווארצלען זיך איין אלץ מעהר אינ'ם קאנאדער באדען, און דאס פאסירט אי מיט'ן יחיד, אזוי ניט ווי מיט'ן רבים. יעדע אידישע פאמיליע ביירגערט זיך אלץ מעהר איין אין לאנד, און אזוי אויך אונזער געזעלשאפטליכקייט, וואו אונזערע אינסטיטוציעס ווערען אלץ פעסטער, רייכער, און אויך גרע־סער און צאהל.

דאס קאנאדער אידענטום איז נאך אמת ווייט פון צו זיין אין יענער פאלקאמענהייט. וואס מען וואלט עס וועלען זעהן, אבער עס איז א גע־וונטער גליעד אינ'ם אלוועלטליכען אידענטום, און אויב עס פארנאכלע־סיגט אפט די אייגענע קאנאדיש־אידישע אינטערעסען, איז עס אבער שענדיג מריי צו די פליכטען, וואס עס האט צום אלוועלטליכען אידענטום.

עדפילט אייער בירגער פליכט

געכטען זענען שוין פארגעקומען די נאמינאציעס פאר די קאנדי־דאטען אין די יעצטיגע פעדעראלע וואהלען. און אין א וואך ארום ווע־לען די פארטייען בערופען ווערען צום שטימקאסטען.

„דער אידישער זשורנאל" איז אן אומפארטייאישע צייטונג, אבער ניט נאר אומפארטייאיש אין נאמען, ווי דער פאל איז מיט אן אנדערער קאנאדער אידישער צייטונג, נאר אומפארטייאיש אין ווירקליכקייט. און ארגזער צייטונג איז אומפארטייאיש ווייל מיר גלויבען אין דער אינטערע־סען פונ'ם אידישען לעזער, אז ער קען אליין זיך אויסקלייבען די פאלי־טישע פארטיי, וואס איז איהם אנגענעהמסטען. און וועלכע קען איהם אב־בעסטען פארטרעטען. אונזער אייגיגער וואונש איז, אז וואס מעהר אי־דישע העהלער זאלען געהען צום שטימקאסטען און ערפילען זייער ביירגער־פליכט, ווייל נאר אין דעם ליגט דער שליסעל צו אונזער מאכט, אז מען זאל זיך מיט אונז רעכענען.

פארנאכלעסיגען מיר אונזערע ביירגער־פליכטען, פארנאכלעסיגען מיר אויך אונזערע אינטערעסען, אי אלס ביירגער, און אי אלס אידען. עס איז נאך פארבליבען א וואך צייט, און אין דער וואך צייט, דארף יעדער קאנאדער איד געגיי אנאליזירען וואס די אלע קאנדידאטען ווילען, וואס זייערע פארטייען רעפרעזענטירען מיט זיך, און דעם 14־טען סעפטעמבער געהען צום שטימקאסטען, ערפילען די אייגענע ביירגער־פליכט, און אויך הערלעכען א סטאבילע רעגיערונג פאר אונזער לאנד.

תרפ"ז איז דעם אלוועלטליכען אידישען לעבען

(א סך הכל פון אידישע פאסירונגען אין פארגאנגענעם יאהר)

פון ב. סמאליאר

דאס פארגאנגענע יאהר האט ניט געבראכט קיין ענדערונגען צום בעסערען אין דעם אידישען לעבען. די פאליטישע לאגע פון די מזרח אייראפעאישע אי־דען, איז מיט דעם אויסנאם פון ליטע און פוילען, אין פארלויף פון לעצטען יאהר זעהר ווייניג געענדערט געווארען. די עקאנאמישע לאגע איז געענדערט גע־ווארען אויף ערגער.

ענדערונגען זענען פארגעקומען אין פארלויף פון פארגאנגענעם יאהר אין פא־לעסטינא. א רייע פאקטארען האבען אויך דארטען א ביסעל געענדערט סיי די עקאנאמישע און סיי די פאליטישע לאגע פון לאנד.

א לאנד וואו דאס אידישע לעבען האט יא געהאט א בעסערען רעפארד דעם לעצטען יאהר, איז אמעריקא. די אידען פון אמעריקא האבען אין פארלויף פון לעצטען יאהר געווען די צוויי ריזיגע מיליאנינע אידישע קאמפיי־נען: דער 25 מיליאן דאלארדיגער קאמ־פיין פון דזשאינט, און דער 5 מיליאן דאלארדיגער ציוניסטישער קאמפיין.

ביידע קאמפיינען, כאטש זיי זע־נען פארגעקומען אין דערזעלבער צייט, זענען דורכגעגאנגען מיט גרויס ערפאלג, די קוואטעס פון די דאזיגע קאמפיינען זענען געשאפען געווארען נאך מיט אן איבערשטיינונג. דער איינטערעס צו די קאמפיינען איז געווען אומגעהויער גרויס ניט בלויז אין ניו יארק וואו עס געפינען זיך די מערהייט פון אמעריקאנער אידען, נאר אין יעדער שטאדט און שטעדטעל פון די פאראייניגטע שטאטען.

אויסער די דאזיגע צוויי קאלאסאלע קאמפיינען, האט דאס אמעריקאנער אי־דענטום פאר דעם יאהר געשאפען אויך 5 מיליאן דאלאר פאר א ישיבה קאט־לעדזש, און א פערטעל מיליאן דאלאר פאר דעם פאלעסטינער ארבייטער קאמ־פיין.

דער ערפאלגרייכער רעזולטאט פון די דאזיגע קאמפיינען האט געגעבען מוט אנצופאנגען אין אמעריקא א נייעם קאמ־פיין פאר 15 מיליאן דאלאר צו פאר־שטארקען אידישע אמרמעריי אין אמע־ריקא. א ראנק דער קאנפערענץ פון דער נאציאנאלער פארמער סקול וואס אין אפגעהאלטען געווארען אין ניו יארק, אין אונטערגעשטראכען געווארען דער פאקט אז אין די פאראיינינטע שטאטען איז פאראן 75 טויזענט אידישע פארמערס וואס פארמענען לאנד און פארמס אויף א סומע פון איבער הונדערט מיליאן דא־לאר.

מאראליש האט דאס פארגאנגענע יאהר אונז גענעבען גוטע רעזולטאטען פאר דעם אמעריקאנער אידענטום. דער זיעג פון דעם הכח'ס סאפארט קלוב אין אויסטרעטענען מיט אמעריקאנער פוס־באל געזעלשאפטען האט אויפגעעפענט די אויגען פון דער אמעריקאנער געזעל־שאפטליכער מיינונג צו וויסען אז אידען קענען זיך אויסצייכענען ניט בלויז אין אנגעלעגענהייטען פון סח, נאר אויך אין זאכען וואס פארערען כח. די הכח שפיי־לען אין אמעריקא זענען געווען א גע־וואלדיגער מאראלער געוויינס פאר דעם נאנצע אמעריקאנער אידענטום.

די מאראלישע השפעה פון די אידען האט אויך אפגעשוואכט לעצטען יאהר די אנטיסעמיטישע אגיטאציע וואס הער־רי פארד און די קלו־קלוקס־קלען האבען געהאט אנגעפיהרט. דער פאקט אז פארד האט זיך אין זיין צייטונג „דירבארן אינ־דעפענדענט" אפען ארויסגעזאגט אז ער וועט אפשטעלען זיין אגיטאציע געגען אידען, איז פון גרויס ווערט. און וועגען דער מפלה פאר די קלעניקעס איז דער בעסטער באוויין דער פאקט אז מען האט זיי ניט ערלייבט צו פאראדירען אויף דער נאציאנאלער אמעריקאנער יובילע־אום אויסשטעלונג אין פילאדעלפיע, כאטש זיי האבען זיך צו אזא פאראד גע־גרייט א היבשע צייט.

היסטאריש וועלען פארבלייבען די צוויי רעדעס וואס פרעזידענט קולידזש האט אין פארלויף פון לעצטען יאהר גע־האלטען אין וואשינגטאן און אין אטלאנטא. אין ביידע רעדעס האט דער אמעריקא־נער פרעזידענט קלאהר געמאכט אז אלע ראסען אין אמעריקא זענען גלייך: דער האט פאראמט יענע וואס פארשפר־טען ראסען־האס אין די פאראיינינ־שטאטען, און אין זיין וואשינגטנער רעדע, ביי דעם לעגען פון א ווינקעלשטיין פאר א אידישער סינאגאג, האט ער דייט־ליך ערקלערהרט וועגען די פארדינסטען פון די אידען אין אמעריקא און — וועג־נען זייער בייטראג פאר דעם וואוקס פון לאנד.

ניט אין אלע הינזיכטען האט אבער דאס אמעריקאנער אידענטום לעצטען יאהר געהאט ערפאלג. אין אימיגראציאנ־אנס פראגען האט זי געליטען א דורכפאל. דער פעדעראלער דורכגעפאלען אין קאנגרעס, קוואטע איז דורכגעפאלען אין קאנגרעס, ניט קוקענדיג אויף די באמיהונגען פון די אידישע צענטראלע ארגאניזאציעס דעם דאזיגען ביל דורכצופיהרען. פון דער צווייטער זייט איז כמעט אהן קאמף אנגענומען געווארען דורך דעם קאנגרעס דער דעפארטיישאן ביל וואס שטעלט אין געפאהר א גרויסע צאהל איינגעוואנדערטע ארויסגעשיקט צו ווערען פון אמעריקא. דער דורכפאל מיט דעם פערלמאן ביל און דער פארלוסט אין קאמף געגען דעם דע־פארטיישאן ביל זענען די צוויי שווארצע פלעקען אין דער געשיכטע פון אמעריי־קאנער אידענטום, פאר דעם פארגאנגע־נעם יאהר.

אבער, ווי געזאגט, איז דאס לעצטע יאהר אין אלגעמיין דורכגעגאנגען זעהר פרוכטבאר אין געזעלשאפטליכען לעבען פון די אמעריקאנער אידען. אביסעל קא־ליר אין דעם דאזיגען לעבען האט אריינ־געטראגען דער אידישער נאציאנאלער פאעט חיים נחמן ביאליק מיט זיין באר־זוך אין אמעריקא. עס האבען אויך צור־געגעבען קאלירן פון אידישען לעבען די באזוכען פון נחום סאקאלאוו, מאקסא נארדוי, און א רייע אנדערע פראמינענ־טע נאציאנאלע אידישע פיגורען.

ווידמענענדיג פיעל ארבייט צו העל־פען די אידען פון דער אלטער היים זיך צו שטעלען אויף די פיס, האט דאס אמע־ריקאנער אידענטום אין דער זעלבער צייט אויך ניט פארגעסען איהרע איינענע נויטען, באזונדערס די קולטורעלע. אי־בער 10 מיליאן דאלאר זענען אין פאר־לויף פון לעצטען יאהר אויסגעגעבען גע־וואָרען צו בויען אידישע געזעלשאפט־ליכע צענטערס און שולען אין פארשי־רענע שטעדט פון אמעריקא. 15 אידישע טעאטערען האט עקזיסטירט לעצטען יאהר בלויז אין ניו יארק אליין, שוין ניט רעדענדיג פון די אידישע טעאטערען אין אועלכע שטעדט ווי שיקאגא, פילאדעל־פיע, קליוולאנד און אנדערע.

צוויי סכסוכים האבען לעצטען יאהר ארויסגערופען אינטערעס צווישען דעם אמעריקאנער אידענטום. דער ערשטער איז דער ראבי וויין סכסוך, און דער צווייטער איז דער סכסוך צווישען דער ציוניסטישער ארגאניזאציע פון אמעריקא מיט דעם „דזשאינט". ביידע סכסוכים זענען בייגעם קאמענטירט געווארען אין דער אויסלענדישער אידישער פרעסע. דו ראבי וויין אפערע איז אויסגעגליכען גע־ווארען אויף א פרידליכען אופן, און דער סכסוך צווישען דזשאינט און די ציוניס־טען וואס האט זיך צופלאקערט אין די לעצטע מאנאטען האלט איצט אויך ביי אויסגעגליכען צו ווערען.

דאס אמעריקאנער אידענטום האט אין פארלויף פון לעצטען יאהר געהאט אויך איהרע פערזענליכע פארלוסטען. זי האט פארלוירען דעם גרויסען אידישען פיהרער אסקאר שטראוס, דעם אידישען געלערענטען דר. קויפמאן־קאהלער, דעם אידישען זעווענענען קאנדידאטסאמ מאיר לאנדאו, און דעם אדלער פון דער אידי־שער ביהנע, דזשיינאבד אדלער.

פאלעסטינא

פאלעסטינא איז דאס צווייטע לאנד וואו די אידען האבען פאר'ן לעצטען יאהר באדייטענדע פיעל אויפגעטאן.

49 מיליאן דאלאר זענען אריינגע־ליינט געווארען אין די אידישע אינדוס־טריעס אין פאלעסטינא, לויט דער סטא־טיסטיק פון דער ציוניסטישער עקזעקו־טיווע אין ירושלים. די אימיגראציאנס כוואליע וואס איז געווען גרויס אין פאר־לויף פון דעם יאהר און וואס איז פאר די לעצטע עטליכע מאנאטען אפגע־שוואכט געווארען, האט אריינגעבראכט קיין פאלעסטינא א באדייטענדע צאהל אידען מיט קאפיטאל.

דער בירגערשאפט געזעץ, א נייער געזעץ פון גרויס וויכטיגקייט פאר דער אידישער באפעלקערונג פון פאלעסטינא, איז אין פארלויף פון לעצטען יאהר פאר־עפענטליכט געווארען דורך דער פאלעס־טינער רעגיערונג. דער דאזיגער געזעץ רעגולירט ווי אזוי איינער קען ווערען א בירגער פון לאנד, ער האט פארארזאכט פיעל דעבאטען אויף דער לעצטער זיצונג פון ציוניסטישען אקציאנס קאמיטעט.

דער נעפאלאנטער קהלה געזעץ פאר פאלעסטינער אידען האט ארויסגערופען אויסגעגעבענע מיינונגען צווישען דער ציוניסטישער ארגאניזאציע און דער אגודת ישראל. די דאזיגע פארשידענע מיינונגען זענען דורך דער אגודת ישראל אויסגעדריקט געווארען אין א פעטיציע צו דער פעלקער ליגע, א דעלעגאציע פון דער אגודת ישראל וואס איז ערשינען אין זשענעוועא פאר דער מאנדאטע קאמ־מיסיע פון דער פעלקער ליגע האט געפאר־דערט אז די אידען פון פאלעסטינא זאל־לען האבען צוויי קהלות.

די פארשטארקטע איינוואנדערונג קיין פאלעסטינא האט געפיהרט צו א טיילווייזער ארבייטסלאזיגקייט אין לאנד. די דאזיגע ארבייטסלאזיגקייט איז ניט פארלייענט געווארען. פארקעהרט, די ציוניסטישע עקזעקוטיווע האט גע־לאזט וויסען אז עס איז נויטיג אנצעה־מען מיטלען געגען איהר, און האט פאר־גרעסערט איהר אימיגראציאנס ביודזשעט אויף 60 טויזענט פונט.

פונדעסטוועגען איז פאר דעם לעצ־טען יאהר געווען צו באמערקען צווישען די ציוניסטישע פיהרער א גרויס אומצו־פרידענהייט מיט דער פאליטישער לאגע אין פאלעסטינא. אין דעם מעמאראנ־דום וואס די ציוניסטישע עקזעקוטיווע האט אין נאמען פון דער אידישער אגענ־טור צוגעשטעלט צו דער מאנדאטען קאמ־מיסיע אין זשענעוועא, ווערט אפען אויס־געדריקט די אומצופרידענהייט מיט דעם וואס ענגלאנד בלייבט פאסיוו בנוגע צו איהר מאנדאט איבער פאלעסטינא. אין דעם דאזיגען מעמאראנדום איז אנגעווי־זען געווארען אז ענגלאנד מאכט ניט לייכטער די אופבאו ארבייט אין פאלעס־טינא, צוליעב דעם וואס זי גיט ניט קיין קרוין לאנד פאר אידען און אויך צוליעב דעם וואס זי שטיצט ניט פראפאציאנעל גלייך דעם ביודזשעט פון די אידישע קול־טורעלע אונטערנעהמונגען.

אומצופרידענהייט האט אויך אין פאלעסטינא ארויסגערופען די רעגראנ־ניזאציע פון דער פאלעסטינער גרענעץ וואך און וועלכער די אידען זענען כמעט ווי ניט פארטראטען. דער ועד הלאומי פון פאלעסטינא האט אפיציעל צעפאל־דערט אז א דריטעל פון דער גרענעץ וואך זאל באשטעהן פון אידען, די דאזיגע פא־דערונג איז אבער פארשווייגען געווארען.

א גרויסע ווירקונג אויף דער שלעכ־טער אינדוסטריעלער לאגע פון פאלעס־טינא האבען געהאט די גרענעץ שטייע־רען וואס די פאלעסטינער רעגיערונג האט איינגעפיהרט אויף רויע מאטעריאלען. צוליעב די דאזיגע שטייערען האבען זיך פארמאכט די פאבריקען פון דעם עסט־רייכישען אונטערנעהמער דעלפינער, און פון אנדערע אונטערנעהמער. די פאלעס־טינער רעגיערונג האט איינגעזעהן אז זי דארף די שטייערען פון רויע מאטעריא־לען אראפנעהמען. איצט ווערט געמאל־דען אז דעלפינער און א רייע אנדערע פאבריקאנטען וועלען צוריק עפענען זייע־רע פאבריקען אין פאלעסטינא.

די מלחמה מיט די דרוזען וואס פראנקרייך האט געפיהרט לעצטען יאהר נאהענט צו דער פאלעסטינער גרענעץ האט ניט אנגעריהרט דעם וואוילזיין פון פאלעסטינא. די אינדוסטריעלע לאגע פון לאנד פון דער פעלקער ליגע, אז מאן מיט דעם דזשאהן דזשעקסאן קאמפאניע פון ענגלאנד אנגעפאנגען מאר־דערגע וואסער לייטונג אין ירושלים.

פאלעסטינא האט אויך אין פאר־לויף פון דעם פארגאנגענעם יאהר איבער־געפיהרט צו זיך דר ביינער פון דעם פאר־שפארבענעם ציוניסטישען פיהרער, דר. מאקס נארדוי.

פוילען

אין פוילען האט זיך די לאגע פאר דעם לעצטען יאהר ראדיקאל געבייטען אין באצוג צו דעם אידישע־דעכטליכען לעבען, אבער ניט אין עקאנאמישען. א מעהר אפטימיסטישע שטימונג הערשט איצט אין פוילען צוליעב די פארשפרע־כונגען וואס דער נייער פוילישער רעגיע־רונגס קאבינעט האט געמאכט פאר אי־דישער גלייכבארעכטיגונג נאך דער פיל־סודסקי רעזולוציע.

דער היסטארישער „פוילישע אידי־שער אפמאך" וואס איז געשלאסען גע־ווארען פון דער אלטער פוילישער רע־גיערונג און וועגען וועלכען עס איז גע־מאכט געווארען אזוי פיעל טומעל, האט זיך ארויסגעוויזען אלס דורכפאל. קיינער אין פוילען איז אז אנדערע לענדער האבען אז לאנגע צייט ניט געוואוסט דעם אמת'ן אינהאלט פון דעם דאזיגען אפמאך, און ווען דער אינהאלט איז באוואוסט געווא־רען, האט זיך ארויסגעוויזען אז דער אפ־מאך איז ניט פון ממשות'דיגער ווערט.

צוליעב דעם דורכפאל פון דעם אפ־מאך, האט דר. רייך, דער איניציאטאר פון דעם דאזיגען אפמאך, נעמוזט רעזיג־נירען פון זיין אמט, אלס פארזיצער פון אידישען סיים קלוב. זיין אמט איז פאר־נומען געווארען דורך דעם אידישען דע־פוטאט הארטלאס.

די פילסודסקי איבערקעהרעניש וואס איז פארגעקומען דעם 14־טען מאי אין פוילען, האט ארויסגערופען צווישען די אידישע פיהרער א גלויבען אז די רעכט־ליכע לאגע פון די אידען, די דאזיגע פא־דערונג איז אבער פארשווייגען געווארען.

הערשט נאך ביז היינט צו טאג, און געוויסע הנחות פאר אידען זענען טאקע דורך דער נייער רעגיערונג געמאכט גע־ווארען.

אבער ווי אפטימיסטיש מען זאל ניט קוקען אויף דער פאליטישער לאגע פון די אידען אין פוילען, בלייבט די עקאנאמישע לאגע נאך אלץ א שווידער־ליכע. די ארבייטסלאזיגקייט צווישען די אידען אין פוילען, איז ניט פארקלענערט געווארען אפילו ווען די נייע רעגיערונג איז אריין אין מאכט. און דאס נייע יאהר נעפינט פוילען אין א צושטאנד פון עפי־דעמישע קראנקייטען וואס זענען א רע־זולטאט פון די עקאנאמישע נויטען אין ליידען פון דער באפעלקערונג.

דאס פארגאנגענע יאהר האט אויך צו פארצייכענען די ערעפענונג פון ערש־טער אידישער דעמאקראטישער קהלה אין ווארשע. דאס איז די ערשטע קהלה וואס איז ערוועהלט געווארען אויף דע־מאקראטישע פריצ'פען, און אין וועל־כער עס זענען פארטראטען אלע ריכטונ־גען פון דער איידישער באפעלקערונג.

רומעניע

אויב עס איז געווען א לאנד וואו די אידען האבען לעצטען יאהר איבער־געלעבט ערנסטע פאנדאס שרעק אין דר־מעניע דאס דאזיגע לאנד.

די געשעענען צווישען די רומענישע און אידישע סטודענטען אין יאסער אוני־ווערזיטעט וואס האבען זיך געצייגען א היבשע צאהל מאנאטען און די אפטע אנ־פאלען אויף אידען אויף די באהנען האב־בען קיין פארגעניגען פאר די רומענישע אידען זיכער ניט פארשאפט.

דער ווייטינסטער אנטיסעמיטישער אקט אין רומעניען איז אין דעם פארגאנג־ענענם יאהר געווען דער סטרייק אין וועלכען די אנטיסעמיטישע סטודענטען פון רומעניען זענען ארויס פארלאנגענדיג מען זאל איינפיהרען א נומערוס קלאזוס וואס זאל באגרענעצען דעם אריינטריט פון אידישע סטודענטען אין די רומענישע הויכשולען.

די רעגיערונג האט דעם דאזיגען סטרייק ניט נאכגעגעבען, דערפאר אבער איז אונטער דער רעגיערונג פון בראטיא־נא ארויסגעגעבען געווארען א געזעץ אין אידישע סטודענטען וואס ווילען שטודי־רען מעדיצין קענען אנקומען איז די רו־מענישע אוניווערזיטעטען בלויז דאן ווען די אידישע קהלות וועלען צושטעלען גע־נוג טויטע קערפערס צום פאלמעסען.

דער דאזיגער געזעץ איז אויך דער געזעץ צו פארבאטען די אידישע שפראך אויף עפענטליכע מיטינגען אין בעסאראב־ביען. האבען קלאהר באוויזען אז די רו־מענישע רעגיערונג האלט ניט זעהר מעגנישע אויפגערעגונג פון דער דאזיגער שטארק פון די רעכט פון אידען אלס נא־ציאנאלע מינדערהייט.

ווען דער בריטיאנא קאבינעט איז געפאלען און די רעגיערונג האט פאר־האנדעלט מיט פארשטעהער פון נאציא־נאלע מינדערהייטען וועגען שאפען א גע־מיינזאמען צעטעל פון קאנדידאטען פאר די וואהלען אויבער'ן לאנד, האט זי לכתחילה אויסגעמידען צו פארהאנדלען אויך מיט אידען, ערקלעהרענדיג אפען אז זי האלט ניט די אידען פאר קיין נאר־ציאנאלע מינדערהייט.

ניט קוקענדיג אויף דער דאזיגער ערקלעהרונג זענען פונדעסטוועגען דורכ־גענגענען אויף דעם רעגיערונגס צעטעל פיער אנדישע קאנדידאטען אין דעם סע־נאט און [illegible] אבגעמענם.

די ענדערונג אין דעם רומענישען קאבינעט האט ביז א געוויסער מאס בעסערט די רעכטליכע לאגע פון די דען. דאס פארבאט אויף אידיש אין ריכטערופען געווארען ווען די נייע ניערונג אין אריין אין מאכט, און שפרעכונגען זענען אויך געגעבען ר־רען צו פארבעסערען די אלגעמיינ־ליטישע לאגע פון די אידען.

עקאנאמיש האט זיך די לאגע־די אידען אין רומעניען זעהר ווינציג ענדערט פאר דעם לעצטען יאהר.

אונגארן

דאס צווייטע לאנד נאך רומעניען וואו די אידען האבען אמשטארקסטען געליטען לעצטען יאהר פון אנטיסעמי־טיזם, איז אונגארן.

דער אידישער דעפוטאט יאזעף וואַ־ישאנני, געווענענער יוסטיץ מיניסטער פון אונגארן, איז געפאלען א קרבן פון דעם אונגארישען אנטיסעמיטיזם. די ערוואַ־בענדע מאדיארען האבען איהם אטאקירט אין נאס ווער ער איז געגאנגען צום פאר־לאמענט. פון די וואונדען וואס ער האט געקריגען פון דער דאזיגער אנפאל איז געווען אין פאלעס־טינא מינדערהייט.

ווען דער בריטיאנא קאבינעט איז געפאלען און די רעגיערונג האט פאר־האנדעלט מיט פארשטעהער פון נאציא־נאלע מינדערהייטען וועגען שאפען א גע־מיינזאמען צעטעל פון קאנדידאטען פאר די וואהלען אויבער'ן לאנד, האט זי לכתחילה אויסגעמידען צו פארהאנדלען אויך מיט אידען, ערקלעהרענדיג אפען אז זי האלט ניט די אידען פאר קיין נאר־ציאנאלע מינדערהייט.

ניט קוקענדיג אויף דער דאזיגער ערקלעהרונג זענען פונדעסטוועגען דורכ־גענגענען אויף דעם רעגיערונגס צעטעל פיער אנדישע קאנדידאטען אין דעם סע־נאט און [illegible] אבגעמענם.

די ענדערונג אין דעם רומענישען קאבינעט האט ביז א געוויסער מאס בעסערט די רעכטליכע לאגע פון די דען. דאס פארבאט אויף אידיש אין ריכטערופען געווארען ווען די נייע ניערונג אין אריין אין מאכט, און שפרעכונגען זענען אויך געגעבען ר־רען צו פארבעסערען די אלגעמיינ־ליטישע לאגע פון די אידען.

די אידישע באפעלקערונג אין דער וויעטען פארבאנד האט אויפגעגעבען אין אונגארן אין געוואוסטען מאס בעסערונג פון דער לאגע פון אידען אין אונגארן, אבער אין אנדערע לענדער אין אמעריקא, אין אנגלאנד, אין פראנקרייך, אין בעלגיע, אין הולאנד, אין שווייץ, אין דענמארק, אין שווע־דען, אין נארוועגיע, אין פינלאנד, אין פולען, אין ליטע, אין לעטלאנד, אין אסטע־ריך, אין ארגענטינע, אין בראזיליע, אין מעקסיקא, אין קובא, אין פאלעס־טינא, אין דרום אפריקא, אין אויסטר־אליע, אין ניו זילאנד, אין אינדיע, אין פערסיע, אין ארמעניע, אין ביסאראב־יע, אין ווילנע, אין ליטע, אין לעטלאנד, אין אסטע